

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและเสนอแนะ

จากการศึกษาคัมภีร์สารัตถสมุจยจตุภาณวารอรรถกถา : การแปลและการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้คือ (๑) เพื่อแปลคัมภีร์สารัตถสมุจยจตุภาณวารอรรถกถาเป็นภาษาไทย (๒) เพื่อศึกษาวิเคราะห์เนื้อหา ภาษา ความสัมพันธ์และศัพท์ของคัมภีร์สารัตถสมุจยจตุภาณวารอรรถกถา และ (๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์คุณค่าและอิทธิพลของคัมภีร์สารัตถสมุจยจตุภาณวารอรรถกถา สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การแปลคัมภีร์สารัตถสมุจยจตุภาณวารอรรถกถา ผู้วิจัยได้ดำเนินการแปลเป็นภาษาไทย โดยการเทียบเคียงกับอรรถกถาภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และคัมภีร์จตุภาณวาร ฉบับแปลเป็นภาษาไทยสำนักสวนโศภนาราม พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชรัชกาลปัจจุบันมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้รวบรวมจัดพิมพ์ในงานพระราชพิธีสมเด็จพะอริยวงศาตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (วาสน์ วาสนมหาเถระ)

โครงสร้างของคัมภีร์สารัตถสมุจยจตุภาณวารอรรถกถา โดยแบ่งออกเป็น ความเป็นมาของคัมภีร์สารัตถสมุจยจตุภาณวารอรรถกถา เป็นคัมภีร์ที่พระอโนมทัสสีเถระชาวศรีลังกา รจนาอธิบายพระปริตรภาณวารเมื่อประมาณ พ.ศ. ๑๖๐๐ จำนวน ๒๙ บทมี มงคลสูตร รัตนสูตร กรณียเมตตสูตร มหาสมยสูตร เป็นต้น คัมภีร์สารัตถสมุจยจตุภาณวารอรรถกถาเป็นคัมภีร์ที่อธิบายบทพระปริตรภาณวารที่นิยมสวด เพื่อเป็นศิริมงคลเพื่อคุ้มครองป้องกันภัยพิบัติสืบกันมาถึง พ.ศ. ๙๐๐ โดยประมาณ พระเถระชาวศรีลังกาได้รวบรวมบทสวดต่างๆ จากคัมภีร์พระไตรปิฎกจำนวน ๒๙ บทเรียบเรียงเป็นคัมภีร์ภาณวาร จัดเป็น ๔ ภาคเรียกว่า จตุภาณวาร เป็นตำราบทสวดสำหรับสวดสาธยายเรียกชื่อว่าคัมภีร์พระปริตร เพื่อสวดให้เป็นแบบแผนเดียวกันเมื่อมีคัมภีร์พระปริตรภาณวารพระสงฆ์ศรีลังกาก็ได้ใช้เป็นตำราสวด ทั้งสวดประจำในวัดและสวดในงานพิธีต่างๆ

ลักษณะการเรียบเรียงและภาษาของคัมภีร์สารัตถสมุจยจตุภาณวารอรรถกถา มีลักษณะการเรียบเรียงแบบร้อยแก้ว ความเรียงที่สละสลวยไพเราะ และมีความหมายชัดเจน เป็นงานประพันธ์ที่เขียนโดยวิธีเขียนเรียบๆ แสดงความคิดอย่างงดงาม ประณีตบรรจง พิถีพิถันในเรื่องกฎเกณฑ์ทางไวยากรณ์ มุ่งเน้นศัพท์และเนื้อความเป็นสำคัญ อีกทั้งกฎเกณฑ์ทางไวยากรณ์ และกระบวนการแต่งบาลี

การแบ่งเนื้อหาของคัมภีร์สารัตถสมุจยจตุภาณวารอรรถกถาโดยแบ่งออกเป็น หมวดว่าด้วยปฐมภาณวารเช่น ดิสรณคณพรรณนา ทสสิกขาปทพรรณนา สามเณรปัญหาพรรณนา เป็นต้น หมวดว่าด้วยทุติยภาณวารเช่น มหากัสสปโพชฌงค์สูตรพรรณนา มหาโมคคัลลานโพชฌงค์สูตรพรรณนา มหาจุนทโพชฌงค์สูตรพรรณนา หมวดว่าด้วยตติยภาณวารเช่น ศิริมานันทสูตรพรรณนา

อิสติลปิตรพรรณนา หมวตว่าด้วยจตุตถภาณวารเช่น อาภานาฏยสูตรพรรณนา ฉัมมจักกัปปวัตตนสูตรพรรณนา มหาสมยสูตร เป็นต้น

วิเคราะห์ภาษาในคัมภีร์สารัตถสมุจจยจตุตถภาณวารอรรถกถา แบ่งออกเป็น วิธีการใช้นามศัพท์ เช่น อริโย อฏฐังคิโก มคโค เตส อคคมกขายติ แปลว่า มรรค อันประเสริฐ ที่ประกอบด้วยองค์ ๘ เรากล่าวว่า ยอดเยี่ยมกว่าธรรมเหล่านั้น วิธีการใช้กิริยาศัพท์เช่น นิทสสนตเถน นาหิ สยมญ มยา อิหิ สจจิกตนต์ติ อตตานัง ปรีโมเจนโต เอวเม สุตัมยา เอว สุตนต์ติ อิทานิ วตตพพิ สกลสูตรตี นิทสเสติ แปลว่า พระอานนท์เมื่อจะเปลื้องตนว่า ข้าพเจ้ามิใช่สยัมม พระสูตรนี้ข้าพเจ้ามิได้ทำให้แจ่มแจ้ง จึงแสดงไขพระสูตรทั้งสิ้น อันจะพึงกล่าวในบัดนี้ วิธีการใช้อพยยศัพท์ เช่น อตถวณณนา ปนสสา เอว เวทิตพพา แปลว่า ก็การพรรณนาเนื้อความแห่งพระคานานั้น บัณฑิตพึงทราบอย่างนี้ และภาษิต สำนวนโวหาร เช่น เอ็น ๙๐๐ เส้น ย่อมเกาะดึงร่างกระดูกไว้ในเรือนร่างประมาณวาหนึ่ง เหมือนเถาวัลย์เกาะดึงเรือนไฉฉนั้น

การวิเคราะห์ศัพท์ในคัมภีร์สารัตถสมุจจยจตุตถภาณวารอรรถกถา แบ่งออกเป็น (๑) วิเคราะห์ศัพท์ในปฐมภาณวารเช่น ศัพท์ว่า พุทฺโธ มีวิเคราะห์ว่า ๑) ชื่อว่าพุทฺธะ เพราะอรรถว่า ตรัสรู้สัจจะทั้งหลาย ๒) ชื่อว่าพุทฺธะ เพราะอรรถว่าทรงปลูกหมู่สัตว์ให้ตื่น ๓) ชื่อว่าพุทฺธะ เพราะทรงรู้ทุกอย่าง (๒) วิเคราะห์ศัพท์ในทุติยภาณวารเช่น ศัพท์ว่า โพชฌังค มีวิเคราะห์ว่า ๑) ชื่อว่าโพชฌังค เพราะเป็นองค์แห่งการตรัสรู้ของความพร้อมเพรียงแห่งธรรมนั้น ๒) ชื่อว่าโพชฌังค เพราะเป็นองค์ คือเป็นเหตุ แห่งการตรัสรู้สัจจะ ๔ ๓) ชื่อว่า โพชฌังค มีลักษณะนำสัตว์ออกจากทุกข์ (๓) วิเคราะห์ศัพท์ในตติยภาณวารเช่น ศัพท์ว่า อนิจจา มีวิเคราะห์ว่า ๑) ชื่อว่าเป็นอนิจจา เพราะมีความหมายว่าสิ้นไปและเสื่อมไป ๒) ชื่อว่า เป็นอนิจจา เพราะมีความหมายว่าสิ้นไปและเสื่อมไป (๔) วิเคราะห์ศัพท์ในจตุตถภาณวารเช่น ศัพท์ว่า อาทิจโจ มีวิเคราะห์ว่า ๑) ชื่อว่าพระอาทิตย์ เพราะเป็นบุตรของพระนางอาทิตติ ๒) พระอาทิตย์ ชื่อว่ามีมณฑลใหญ่ เพราะวิเคราะห์ว่า มีมณฑลใหญ่ (๕) วิเคราะห์ศัพท์ในสารัตถสมุจจยปริสทกฐาสังคหะเช่น ศัพท์ว่า สาวโก มีวิเคราะห์ว่า ๑) ชื่อว่าสาวก เพราะเกิดขึ้นในที่สุดแห่งการพึงธรรมเทศนาของพระองค์ ๒) ชื่อว่าผู้ยินดีในศาสนา เพราะยินดีในคำสั่งสอนคือไตรสิกขา

วิธีใช้ความหมายเชิงอุปมา-อุปไมย คัมภีร์สารัตถสมุจจยจตุตถภาณวารอรรถกถา มีวิธีการที่จะทำให้ผู้ฟัง หรือผู้อ่านเกิดความเข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้น การแสดงหลักธรรมคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์ไตรปิฎก พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่บุคคลหลายระดับ แตกต่างกันโดยเพศ วัย สถานะ สติปัญญา อุปนิสัย บางครั้งทรงแสดงโดยตรง แต่บางครั้งแสดงโดยอ้อม คือทรงยกอุปมาเปรียบเทียบ เช่น ในมงคลสูตร ทรงยกอุปมาเปรียบเทียบคนพาลว่า “พาลเหมือนปลาเน่า ผู้คบพาลนั้น ก็เหมือนห่อด้วยใบไม้ที่ห่อปลาเน่า ย่อมประสบภาวะที่วิญญูชนทอดทิ้ง และรังเกียจ” และเปรียบเทียบบัณฑิตว่า “บัณฑิตเหมือนของหอมมีกฤษณา และดอกไม้เป็นต้น คนผู้คบ บัณฑิตก็เหมือนห่อด้วยใบไม้ที่ห่อของหอมมีกฤษณาและดอกไม้เป็นต้น ยังประสบภาวะที่วิญญูชนชมเชยและพอใจ” ซึ่งทำให้ผู้ฟังได้เข้าใจชัดเจน

วิเคราะห์ความสัมพันธ์ในคัมภีร์สารัตถสมุจจยจตุตถภาณวารอรรถกถากับคัมภีร์อื่นๆ แบ่งออกเป็น (๑) ความสัมพันธ์ระหว่างพระวินัยปิฎก ผู้แต่งได้ประมวลเนื้อหามาจากพระวินัยปิฎกบางส่วน โดยยกข้อความในพระวินัยปิฎกเข้ามาสัมพันธ์กับคัมภีร์สารัตถสมุจจยจตุตถภาณวารอรรถกถา เช่น พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ก็แลอุปสัมปทาเปกษะอันภิกษุพึงให้บรรพชา อุปสมบท

อย่างนี้ ข้อแรก ให้ปลงผมและหนวด ให้ครองผ้ากาสาเย ให้ทำผ้าห่ม เฉวียงว่า ให้ไหว้เท้าภิกษุทั้งหลาย ให้นั่งกระหย่ง ให้ประคองอัญชลี (ประนมมือ) ฟังสอนให้ว่าตามอย่างนี้ว่า พุทธฺ์ สรรณํ คจฺฉามิ, ธมฺมํ สรรณํ คจฺฉามิ, สงฺฆํ สรรณํ คจฺฉามิ (๒) ความสัมพันธ์ระหว่างพระสุตตันตปิฎก เช่น เหมือนอย่างที่ท่านกล่าวไว้ว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้นใด เป็นพระสยัมภูเป็นเอง ไม่มีอาจารย์ ตรีสรู้อย่างพร้อมด้วยพระองค์เอง ซึ่งสัจจะทั้งหลาย ในธรรมทั้งหลายที่ได้ทรงฟังมาก่อน ทรงบรรลुพระสัพพัญญุตญาณในธรรมเหล่านั้น และความเป็นผู้เชี่ยวชาญในพละทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ชื่อว่าพุทธะ (๓) ความสัมพันธ์ระหว่างพระอภิธรรมปิฎกเช่น สภาวธรรมที่เป็นสิกขา เป็นโณน คือ ภิกษุเจริญญาณที่เป็นโลกุตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกขให้ถึงพระนิพพาน ในสมัยใด ในสมัยนั้น ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะก็เกิดขึ้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า เป็นสิกขา (๔) ความสัมพันธ์ระหว่างอรรถกถาเช่น คำว่า นิกาย ได้แก่ นิกายทั้ง ๕ คือ นิกาย ๕ นิกายที่ลึกซึ่งโดยเหตุและโดยผลเหล่านี้คือ ๑) ทีฆนิกาย ๒) มัชฌิมนิกาย ๓) สังยุตตนิกาย ๔) อังคุตตรนิกาย ๕) ขุททกนิกาย (๕) ความสัมพันธ์ระหว่างปกรณ์วิสสุทธีธรรมรรค เช่น บัณญัติพิงทราบว่า สถานที่ ๑๘ แห่งนี้ คือ วัดใหญ่ วัดใหม่ วัดเก่า วัดใกล้ทาง วัดมีสระพั่งน้ำ วัดมีฝัก วัดมีดอกไม้ วัดมีผลไม้ วัดที่เขาต้องการ วัดติดเมือง วัดติดป่าไม้ วัดติดที่นา วัดมีภิกษุผู้เป็นข้าศึก วัดติดทำน้ำ วัดติดชายแดน วัดติดกับพรมแดน วัดไม่เป็นสัปปายะ วัดที่หากกลายณมิตรไม่ได้ แล้วพึงเว้นเสียให้ห่างไกล เหมือนหลีกเลี่ยงทางที่มีภัยเผชิญหน้าฉะนั้น

วิเคราะห์คุณค่าในด้านอธิบายหลักธรรม ในคัมภีร์สารัตถสมุจจยจตุภาณวารอรรถกถา หลักธรรมและให้องค์ความรู้ของพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในคัมภีร์สารัตถสมุจจยจตุภาณวาร ท่านพระอโนมทัสสี ได้รวบรวมประมวลไว้ ซึ่งความเชื่อมโยงกับพระไตรปิฎก อรรถกถา มีคุณค่าในการนำหลักธรรมซึ่งเป็นองค์ความรู้มารวมรวมและอธิบายไว้เป็นจำนวนมาก

วิเคราะห์คุณค่าในด้านรักษาและเผยแผ่พุทธศาสนา คัมภีร์สารัตถสมุจจยจตุภาณวารอรรถกถา เป็นส่วนหนึ่งของพระปริตรที่ใช้สวดในพิธีกรรมต่างๆ ทั้งในประเทศศรีลังกา และประเทศไทย ดังนั้น การสวดพระปริตรอันเป็นหลักธรรมจึงเป็นการรักษาให้พระพุทธศาสนาดำรงอยู่ ทั้งยังเป็น การเผยแผ่หลักธรรม เช่น พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตให้ภิกษุสงฆ์ประชุมกันกล่าวธรรมในวันอุโบสถ โดยทรงอนุญาตให้เฝ้าเอาสิกขาบทบัญญัติมาสวด เรียกว่า สวดปาติโมกข์

วิเคราะห์คุณค่าในการป้องกันภัยอันตราย การสวดพระปริตรหรือการสวดมนต์เป็นการอบรมจิตด้วยการระลึกถึงคุณของพระรัตนตรัยคือ พระพุทธคุณ พระธรรมคุณ และพระสังฆคุณ พร้อมทั้งแผ่เมตตาแก่สรรพสัตว์ เป็นกิจของชาวพุทธที่ทำกันอยู่เป็นประจำ เพื่อเพิ่มพูนภาวนาบารมี และขัดเกลาจิตใจให้ลดน้อยลงเท่าที่จะกระทำได้ อัญมณีย่อมมีคุณค่า เหมาะแก่ผู้มีฐานะ พระรัตนตรัยก็เช่นเดียวกัน ย่อมเหมาะแก่ผู้ที่มีใจอันประเสริฐ บุคคลผู้สวดมนต์เป็นนิตยจะมีใจเบิกบาน ใบหน้าผ่องใส อดกลั้นต่อสิ่งชั่วร้ายจิตใจได้ดี และมีสงาราศรี เป็นที่เคารพนับถือของปวงชน

อิทธิพลในการสวดมนต์ในสังคมไทย การสวดมนต์มีทั้ง ด้านพิธีกรรม และด้าน ประเพณี ดังนั้นคัมภีร์สารัตถจตุภาณวารอรรถกถานี้ ส่งเสริมการศึกษาการสวดสาธยายพระปริตร ซึ่ง พุทธศาสนิกชนชาวไทย ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ นิยมสวดสืบทอดกันมาเป็นเวลา ๗๐๐ กว่าปี หลังจากที่ รับพระพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์ เมื่อมีคัมภีร์สารัตถสมุจจยจตุภาณวารอรรถกถา ช่วยสนับสนุนให้

ทราบถึงความหมายบทสวดที่เกี่ยวกับการเจริญพระพุทธรูปได้ศึกษาเรียนรู้แล้วเผยแพร่ต่อไป เป็น
การพินิจเจริญปัญญาทั้งในส่วนการศึกษาและปฏิบัติ

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

คัมภีร์ในพระพุทธศาสนามีจำนวนมากที่ยังเป็นภาษาบาลี ยังไม่ได้แปลเป็นภาษาไทย สำหรับ
ผู้ที่มีความรู้ภาษาบาลี สามารถที่แปลเป็นภาษาไทย อันจะนำประโยชน์มหาศาลมาให้ผู้ที่สนใจใฝ่รู้ได้
ศึกษาค้นคว้าต่อไป การการทำวิจัยแปลและวิเคราะห์คัมภีร์ จึงเป็นงานเฉพาะผู้ที่มีความสามารถในการ
แปลและวิเคราะห์ ผู้วิจัยหวังว่าผู้ที่มีความสามารถในการแปลภาษาบาลี จะตระหนักมาทำการ
วิจัยด้านนี้มากขึ้น อันจะเกิดเป็นประโยชน์แก่พุทธศาสนาในด้านการศึกษาค้นคว้า เพื่อรักษาและ
เผยแพร่พระพุทธศาสนา สืบต่อไป

๑) วิจัยเรื่องหลักธรรมในคัมภีร์สารัตถสมุจจยจตุภาณวารวรรคกถา

๒) วิจัยเรื่องคุณค่าของคัมภีร์สารัตถสมุจจยจตุภาณวารวรรคกถาในด้านวรรณคดีภาษา

บาลี

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย. พระไตรปิฎกบาลี. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐. กรุงเทพมหานคร:

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. พระไตรปิฎกภาษาไทย. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร:

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. อรรถกถาภาษาบาลี. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์วิบูลย์, ๒๕๓๕.

_____. ฎีกาภาษาบาลี. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์วิบูลย์, ๒๕๓๕.

_____. ปกรณ์วิเสสบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์วิบูลย์, ๒๕๓๕.

ข. ข้อมูลชั้นทุติยภูมิ

๑. หนังสือ

กรมศิลปากร. คัมภีร์ทีปวงศ์. พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระครูธรรมโมภาส-
ผดุงกิจ. กรุงเทพมหานคร: กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์, ๒๕๒๖.

คณะศึกษานิเทศน์วันล้ออายุ (พุทธทาสภิกขุ). อินเดียน้อย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ที.พี.พรินท์,
๒๕๔๕.

ชรินทร์ จุลคประดิษฐ์. การแต่งบาลี ๑-๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๔๕.

ธนิต อยู่โพธิ์ แปลและเรียบเรียง. อานุภาพพระปริตร. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ประยูรวงศ์,
๒๕๑๗.

บรรจบ บรรณรุจิ. อีสิตมหาสาวก. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๓๗.

ประภาส สุระเสน. พระคัมภีร์อนาคตวงศ์ฉบับถ่ายถอด-แปล. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

ประภาส สุระเสน. อมตรสธารา อรรถกถาอนาคตวงศ์. กรุงเทพมหานคร: หอสมุดแห่งชาติ
กรมศิลปากร, ๒๕๔๔.

พร รัตนสุวรรณ และคณะ (ปริวรรต). ปริตตฎีกา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิบูลย์, ๒๕๕๑.

พร รัตนสุวรรณ. พระรัตนตรัย พุทธคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิบูลย์,
๒๕๓๓).

พระศาสนโศภน (แจ่ม จตตสโล). สวตมณฑ์แปล. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗).

พระคันธสาราภิวังศ์. ธรรมจกัปปัตตนิสูตร. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ประยูรสาส์น
ไทยการพิมพ์, ๒๕๕๑.

_____. วุตโตทัยมัญชรี. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิทักษ์อักษร, ๒๕๕๕.

- _____ . สุธโธลลังการมัญชรี. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยรายวัน, ๒๕๔๖.
- _____ . อภิธัมมัตถสังคหะและปรมัตถทีปนี. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยรายวัน, ๒๕๔๖.
- _____ . สังวรธรรนามัญชรีและสังวรธรรนานิยาม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิทักษ์อักษร, ๒๕๔๕.
- พระมหานามะ. **มหาวงศ์ พงศาวดารลังกาทวีป เล่ม ๓ ฉบับหลวงในหอสมุดวชิรญาณ.**
พระปริยัติธรรมธาดา ผู้แปล. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทย, ๒๔๖๓.
- พระปัญญาสามิเระ. **ศาสนวงศ์หรือประวัติศาสตร์.** แปลโดย แสง มนวิฑูร กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๐๖.
- พระพุทโธษาจารย์. **ปัญจสมันตปาสาทิกา อรรถกถาพระวินัย.** แปลโดยพระเทพเวที (จวน อุฏฐายี) พระนคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๑๕.
- พระกัจจายนะ. **กัจจายนพยานุกรณ.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิริยพัฒนาโรงพิมพ์, ๒๕๔๐.
- พระธัมมานันทะ. **เนตติหารัตถทีปนี อุปจารและนยะ.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓.
- _____ . **เนตติหารัตถทีปนี อุปจารและนยะ.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓.
- _____ . **นानาวินิจฉัย.** ลำปาง ; วัดท่ามะโอ: โรงพิมพ์กิจเสรีการพิมพ์, ๒๕๓๓.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). **พระพุทธศาสนาในเอเชีย.** พิมพ์ครั้งที่ ๑, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๐.
- _____ . **พุทธธรรม.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- _____ . **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม.** พิมพ์ครั้งที่ ๘, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- _____ . **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์.** พิมพ์ครั้งที่ ๘, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- _____ . **วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม.** พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๔๒.
- พระพุทโธปิยะ. **ปทูปลิตธิ.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เฉลิมชาัญการพิมพ์, ๒๕๒๖.
- พระมหาปฐมพงษ์ งามล้วน. **ประวัติภาษาบาลี ความเป็นมาและที่สัมพันธ์กับภาษาป्राकृतและสันสกฤต.** กรุงเทพมหานคร: ไร่ไทยเพรชเซนต์, ๒๕๓๔.
- พระมหาสมจินต์ สมมาปัญญา (วันจันทร์). **พระพุทธศาสนาในอินเดีย พัฒนาการและสารัตถธรรม.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.
- _____ . **พุทธปรัชญา สารัตถะและพัฒนาการ.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.
- พระมหาสมปอง มุทิโต. **อภิธานวรรณนา.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๒.
- พระมหาแสวง โชติปาโล. **วิทยาวิชยาที่นารู้ เล่ม ๔.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สหธรรมมิก, ๒๕๔๐.

พระมหาอดิศร ธีรสีโล. **ประวัติคัมภีร์บาลี**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

พระราชปริยัติโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม). **ธาตุวัตถสังคหะ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

พระโสภณคณาภรณ์ (ระแบบ ฐิตญาโณ). **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๒๖.

พระอุตรคณนิการ (ชวินทร์ สรรค์คำ). **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในอินเดีย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

_____. **วิวัฒนาการวรรณคดีบาลี สายพระสุตตันตปิฎกที่แต่งในประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๓.

พระมหาเทียบ สิริญาโณ (มัลย์). **การใช้ภาษาบาลี**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

พระมหานิยม อุตตโม. **หลักสูตรบาลีไวยากรณ์**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เลี้ยงเชียง, ๒๕๔๙.

พัฒน์ เพ็งผลา. **ประวัติวรรณคดีบาลี**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๔.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **วิทยานิพนธ์ปริทัศน์**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

ไม่ปรากฏผู้แต่ง. **พระคัมภีร์ที่ปวงศ์**. แปลโดย แสง มนวิฑูร. พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพระครูธรรมโมภาษผดุงกิจ. กรุงเทพมหานคร: กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์, ๒๕๒๖.

สมิทธิพล เนตรนิมิต. **บาลีศึกษาในอรรถกถาธรรมบท**. พิมพ์ครั้งที่ ๑, กรุงเทพมหานคร: บริษัทเอมีเอ็นเตอร์ไพรส์ จำกัด, ๒๕๕๖.

เสถียร โพธิ์นันทะ. **พุทธธรรมกับปรัชญา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

_____. **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ฉบับมุขปาฐะ เล่มที่ ๑-๒**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ธรรมบรรณาการ, ๒๕๑๔ - ๒๕๑๕.

สิริวัฒน์ คำวันสา. **พุทธศาสนาในอินเดีย**. พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พิทักษ์อักษร, ๒๕๔๕.

สุภาพรรณ ณ บางช้าง. **วิวัฒนาการเขียนภาษาบาลีในประเทศไทย : จารึก ตำนาน พงศาวดาร สาส์น ประกาศ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

สมเด็จพระสังฆราช (สา ปุสฺสเทวมหาเถร). **สวดมนต์ฉบับหลวง**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๗, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

สมเด็จพระมหาธีรราชจารย์ (นิยม ฐานิสฺสรมหาเถร). **ตำนานพระปริตร**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทตลาดตา พับลิเคชั่น จำกัด, ๒๕๕๕.

สมเด็จพระวันรัตน์ (แก้ว). **สังคิதியวงศ์ พงศาวดารเรื่องสังคายนาพระธรรมวินัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๑.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. **สารานุกรมพุทธศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

_____. **บาลีไวยากรณ์ วจวิภาค ภาคที่ ๒ นามและอภัยยศัพท์ หลักสูตรเปรียญธรรมตรี.**

พิมพ์ครั้งที่ ๓๖. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

สำนวนนาครประทีป. **ภิกษุขมังคลอัฐกเทศนา (พาหุ).** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เลี้ยงเชียง,
๒๔๙๔.

หลวงเทพธรรมานุศิษย์ (ทวี ธรรมธัช). **ธาตุปฐพีปิคา หรือพจนานุกรมบาลี-ไทย แผนกธาตุ**
ประกอบด้วยหลักไวยากรณ์ชั้นสูง. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย,
๒๕๓๘.

หอสมุดแห่งชาติ. **มิลินทปัญหา ฉบับพิสดารของหอสมุดแห่งชาติ.** กรุงเทพมหานคร: ศิลปา-
บรรณาคาร, ๒๕๑๑.

อดิศักดิ์ ทองบุญ. **ปรัชญาอินเดีย.** กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๓๒.

_____. **ปรัชญาอินเดียร่วมสมัย.** พิมพ์ครั้งที่ ๔, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหา-
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

๒. วิทยานิพนธ์

พระมหาอดุร สุทธิญาโณ (เกตุทอง). “ศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์กัณฑ์ชาวิตร์ณีนีอรรณกถา”. **วิทยานิพนธ์**
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต.(บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)
๒๕๕๕.

พระมหาสมลักษณ์ คนธสาโร (สาราณวงศ์). “คัมภีร์สมันตภัททิกา อรรถกถาอนาคตวงศ์:
การแปลและศึกษาวิเคราะห์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต.** (บัณฑิตวิทยาลัย:
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย) ๒๕๕๖.

พระมหาบุรณะ ชาตเมธ (โพธิ์นอก). “คัมภีร์วิสุทธิมรรคคณฐี: การชำระและการศึกษาวิเคราะห์”.
วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย) ๒๕๕๖.

พระมหาภิรัฐภรณ์ อัสมาลี (พินนาวา). **มัลลยัตถุทีปนี: การตรวจชำระและศึกษาวิเคราะห์.**
วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต (บาลี) (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)
๒๕๔๙.

พระดิเรก อินจันทร์. “การศึกษาลักษณะคัมภีร์ปกรณ์วิเสสพระวินัยล้านนา”. **วิทยานิพนธ์ศิลป-**
ศาสตรมหาบัณฑิต. (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่) ๒๕๔๖.

๓. หนังสือภาษาอังกฤษ

G.P. Malalasekera. **Dictionary of Pali Proper Names Volume 1.** London: The Pali Text
Society, 1974.

_____. **Encyclopaedia of Buddhism Volume 1.** Ceylon: The Government Press,
1961-1965.

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ : นายธานี สุวรรณประทีป
- วัน เดือน ปีเกิด : วันที่ ๒๐ มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๑
- หน้าที่การงาน : นักวิชาการศึกษา ฝ่ายคัมภีร์พุทธศาสตร์ กองวิชาการ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ประวัติการศึกษา : ผู้ช่วยบรรณาธิการ สำนักพิมพ์วิญญาน
: กรรมการพิจารณาพจนานุกรมศัพท์พระไตรปิฎก ฉบับราชบัณฑิตยสถาน
- ประวัติการศึกษา : เปรียญธรรม ๙ ประโยค พ.ศ. ๒๕๓๙
- เข้าศึกษา : ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพุทธศาสนาและปรัชญา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๔๘
- เข้าศึกษา : หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ปีการศึกษา ๒๕๕๕
- ที่อยู่ปัจจุบัน : ๙๔๔/๑๐ ถ.พระรามสี่ แขวงสุรวงศ์ เขตบางรัก
กรุงเทพมหานคร ๑๐๕๐๐ โทร. ๐๒-๒๓๗๓๗๙๒